

Nicolae RUSU

Prozator, eseist, dramaturg. Născut la 26.02.1948, în com. Risipeni, r-nul Făleşti, jud. Bălți. Studii medii la școala din satul natal (1955–1966), cele superioare la Facultatea de Economie a Politehnicii din Chișinău (1966–1970) și Școala Superioară de Literatură din cadrul Institutului de Literatură „M. Gorki” din Moscova (1983–1985). Economist la o organizație de construcții din Chișinău (1971–1983), debutând în 1978 cu un volum de proză scurtă și devenind în 1980 membru al Uniunii Scriitorilor din fosta URSS. Din 1987 până în prezent este director al Fondului Literar al scriitorilor din R. Moldova. Membru al Uniunii Scriitorilor din România și al Centrului PEN Internațional.

Autor al romanelor *Lia* (1983, 1997, 2020), *Totul se repetă* (1988, 2018), *Șobolaniada* (1998, 2005, 2013), *Al șaptelea simț* (2013), *Pușlamielul* (2017), *Cu ochii celuiilalt* (2019), al volumelor de povestiri și nuvele *Havuzul* (1982), *Meri sălbatici* (1987), *Avem de trăit și mâine* (1992), *Treacă alții puntea* (2000), *Marginea lumii* (2001), *Robul de ieri* (2007), *Geniosfera* (2013), *De-ale lui Gheorghe...* (2022), *A mai trecut o zi, a mai trecut un secol* (2023), al unor cărți pentru copii și al câtorva piese montate la radio și pe scenele teatrelor din republică.

Mai semnează și alte volume de proză scurtă, o culegere de piese și scene nete pentru copii, două cărți de publicistică și trei de eseuri și cronici literare. Povestiri traduse în limbile rusă, letonă, ucraineană, tătară, georgiană, cehă, germană, mongolă, engleză etc. Premii literare atât din R. Moldova, cât și din fosta URSS, România și Rusia.

CARLA

(fragment dintr-un roman în curs de apariție)

În trei luni de război Ștefan nu părăsise Kievul, dar văzuse de toate: explozii, mașini distruse, case cuprinse de flăcări, morți și răniți, metroul prefăcut în adăpost împotriva rachetelor și a dronelor lansate de agresorii din răsărit, emisiuni mincinoase și manipulatorii ale surselelor informaționale rusești. N-o să uite niciodată mutra de bulldog a ministrului rus de externe atunci când acesta ieși să-și rostească discursul la sesiunea O.N.U. consacrată dezarmării, iar sala deveni pe dată goală, căci în semn de protest față de războiul declanșat de Rusia în Ucraina, ambasadorii au părăsit ședința. În toată istoria acestei organizații internaționale așa ceva nu se mai întâmplase! Și cu câtă seninătate și tupeu velicorus acesta declara la o altă întrunire internațională că Rusia, cică, n-a agresat pe nimeni, că ea doar se apără. Vicleanul lacheu al lui Putin era conștient că debitează minciuni dintre cele mai gogonate, știa că nimeni din sală nu crede o iotă din cele ce-i ieșeau pe gură, dar o spunea pentru gloata ignorantă, pentru cei care seară de seară încre-

menesc în fața ecranelor de televizor sau laptop și cred cu sfințenie în tot ce le aud urechile.

Șocul primelor luni de război se mai atenuase și Ștefan, deși era rugat cu insistență de Aliona și de Speranța să plece la Tiraspol sau la București, hotărî să rămână acasă. Urmărea cu inima strânsă tot ce se întâmplă pe frontul de est, unde-i împinsese armata ucraineană pe agresori, se implica cu multă osârdie la diverse colectări de fonduri, iar la anii săi, tocmai 65, nu mai făcea parte din categoria celor care puteau fi mobilizați pe front. Cele ce conveniseră acum patru ani la București nu mai erau reale și nimeni nu putea garanta vreo posibilitate de a se mai întâlni la parastasul de șapte ani pentru tata Petrea. Aliona propuse să se adune la ea, în Tiraspol, Speranța, însă, insistase să nu riște, că până-n toamnă nu este exclus să fie agresată și Republica Moldova și, dacă înțelegerea rămâne în vigoare, există varianta reală de a se aduna cu toții din nou la București.

Despre Ruslan n-a suflat un cuvânt nici una, nici alta: da, el le este frate, dar în același

timp și agresor, poate chiar și implicat în crimele comise pe teritoriul Ucrainei. Mai mare ca vârstă, Ștefan îi cunoștea firea până-n cele mai insignifiante nuanțe – tenacitate de moldovean, ambiție de ucrainean și orgoliu de cazac – mai fiind conștient și de faptul că în setea sa nebună de a-și realiza mărețul său vis – chipiul, epoleții și tunica de general – Ruslan era în stare de orice, chiar și de atrocități. Mai ales că un fost coleg de la Procuratură, cu care se întâlnise întâmplător, îi spusese nu demult că la dosarul penal deschis după evadarea din închisoare, au mai fost anexate acum două luni încă niște mărturii. Ruslan, cică, s-a evidențiat în câteva rânduri, iar cele comise atât de el, cât și de ortacii săi, cad sub incidența unor grave prevederi ale codului penal internațional. A încercat de mai multe ori să-l contacteze, dar la numărul său de telefon auzea mereu vocea metalică și impasibilă a robotului: *Are telefonul închis sau se află...* Soția lui îi repeta unul și același răspuns: *E sănătos, toate-s bune, Petea și Igor studiază... Ce mai fac Olesea, Olena, Taras?* Ștefan îi răspundea cam la fel, în aceeași cheie: *Soția zi și noapte e la spital, avem mulți răniți, Olena e refugiată în Polonia cu colegii ei de teatru, iar Taras e în misiune diplomatică în Portugalia.* Ultima dată când a sunat-o, acum două sau trei săptămâni, a mai întrebat-o ce e cu telefonul lui de nu răspunde și cum face ea legătură cu el, astfel aflând că vechiul său telefon, de până la *operațiunea specială* e acasă, la Donețk, iar el de fiecare dată telefonează de la un telefon special, cică, doar pentru colonei. Ștefan înțelese că, atâta timp cât va dura războiul, nu prea are șanse, poate că niciuna, să audă vocea lui Ruslan. Iar la război e ca la război, azi ești, mâine... nu se știe. Sâmbăta trecută, bunăoară, Moscova și Kievul au făcut schimb de cadavre ale soldaților uciși pe front, câte 160 de fiecare parte. Din știrile date publicității, Ștefan urmărește lista pierderilor armatei ruse, mai ales când e vorba de ofițeri și, slavă Domnului, numele fratelui său nu figurează, deși printre invadatorii ruși au fost răpuși zece sau unsprezece generali. S-a bucurat nespus de mult când la mijlocul lunii mai armata ucraineană a eliberat orașul Harkov, împingându-i

dincolo de frontieră pe rușii care au pierdut pe câmpul de luptă 73 de tancuri. Era fascinat de eroismul de neimaginat al apărătorilor Uzinei *Azovstal*, care în pofida condițiilor infernale au rezistat 83 de zile și doar la ordinul șefului statului ucrainean, ideea fiind ca cei 265 de eroi să rămână în viață, au cedat fortăreața. Oricum, toate aceste zile, săptămâni și luni zbuciumate nu l-au făcut să renunțe la intenția sa ciudată de a se dedica descifrării unor tăblițe, deși această neașteptată pasiune era în contradicție cu realitatea sângărândă a unui război. Între timp, Aliona îi trimise un exemplar de revista chișinăviană *Literatura și Arta* cu un interviu extrem de interesant, unde subiectul dialogului e o baladă românească despre care n-auzise niciodată. Trecut prin școala rusă din Donețk, apoi prin Facultatea de Drept de la Kiev, firește că n-avea de unde s-o cunoască. Aliona îi trimisese și textul baladei, inclus într-un volum de balade și legende românești, iar el, ținând cont de sfatul ei, citi mai întâi această capodoperă folclorică. Abia după lectura ei înțelese cu adevărat cât de frumoasă și mirifică este limba română: *Pe un picior de plai,/ pe o gură de rai,/ Iată vin în cale,/ se cobor la vale...* un vers atât de melodios și de simplu, în același timp, însă, plin de o inexplicabilă vrajă. Totodată, ceața nedumeririi și a mirării care-l cuprinsese în final dispăru imediat de îndată ce parcurse cu interes textul interviului, reluând lectura de câteva ori. L-a bucurat și chiar l-a însuflețit faptul că interlocutorul nu era un marcant savant din domeniu, o somitate a folcloristicii românești, ci un autodidact, exact ca el, doar că acela venise în fantastica lume a mitologicului din medicină. Deci, încă un Heinrich Schliemann! Mai înainte de acest interviu citise și un studiu despre folclorul românesc tradus în limba rusă, pe care îl găsisese la Kiev într-un volum colectiv din Biblioteca Națională a Ucrainei. Din el aflase un lucru curios: că poporul român este captivul mentalității folclorice. Deși românii au cel mai bogat folclor din Europa și mulți îi invidiază pentru acest tezaur spiritual, mentalitatea lor folclorică, păstrată până-n prezent, e caracteristică, cică, pentru popoarele sinucigașe. Acestea se pliază cu greu la noile

provocări ale timpului, iar tradițiile, miturile, obiceiurile devin o frână în dezvoltarea lor și în competiția pentru un loc sigur în ierarhia economică, spirituală și culturală a lumii moderne. De aici și pornește prima întrebare pentru acest nou Schliemann, medic din Chișinău, în care a pus accentul pe părerea unor intelectuali despre pericolele de care este pândită lumea la acest început de secol și mileniu, ei venind cu rețeta abandonării unor valori tradiționale și debarasarea de *meteahna mioritismului*.

Până a cunoaște punctul de vedere al acestui autor și după ce citise pentru prima dată *Miorița*, Ștefan, la fel, credea ca și acești intelectuali de elită. Adică, nu înțelegea de ce acel ciobănaș moldovean e atât de laș, de ce nu întreprinde nimic pentru a se apăra, deși este avertizat de miorița năzdrăvană, deși este mai otoman ca acei doi, adică mai isteț și mai puternic, deși are oi mai multe, apoi mai are și câini învățați, și cai mai bărbați, precum se precizează în baladă. Deci, tânărul cioban are la prima vedere o meteahnă, iar aceasta este extrapolată, simbolic, întregului popor. La finalul lecturii, însă, și-a dat seama că atât dreptate are medicul, iar acest „*cusur românesc*” – *mioritismul* e una dintre cele mai gogonate și mai subtile diversiuni de fabricație necunoscută împotriva românilor. Într-adevăr, interpretarea eronată poate fi explicată dintr-o ignoranță coordonată, adică din necunoașterea anumitor date istorice și a unor subtilități de ordin artistic. Se face abstracție de faptul că acei trei ciobănei viețuiau pe același teritoriu, pe un picior de plai, precum spune textul baladei, și erau de același neam românesc. Da, unul e vrâncean, adică din ținutul Vrancei, altul e moldovean, e clar că-i vorba de ținutul Moldovei, iar al treilea ungurean, cum li se spunea românilor din ținutul Transilvaniei, stăpânită secole de Ungaria. Sau, dacă e să se facă referire la poporul rus, e la fel când celor din Siberia li se spune *siberieni*, rușilor de pe Don – *cazaci*, iar celor de pe țărmul Mării Albe – *pomori*. Un exemplu interesant din istoria recentă e și cazul relatat de surorile Speranța și Aliona despre porecla de *ruși* pe care o au românii basarabeni în piețele din Iași, Cluj, Arad sau Constanța, unde aceștia își vând marfa.

Așadar, subiectul pornește de la o ordinară punere la cale a unei răfuieli a doi ciobani invidioși cu cel de-al treilea, iar indivizi pizmași au fost, sunt și vor fi în toate semințiile umane de pe glob, indiferent de naționalitatea lor. La prima vedere, ar fi vorba de un subiect de roman polițist, iar scriitorul român Mihail Sadoveanu, inspirat de baladă, chiar a și scris ceva similar, intitulat *Baltagul*. Dar mesajul artistic-spiritual al *Mioriței* e unul general-uman și perfecțiunea de giuvaer al limbajului face din această baladă o creație genială. Deși ciobanul moldovean are toate șansele să-i biruie pe cei doi, el evită lupta și nici nu se pregătește să se opună. Cei care nu au înțeles mesajul consideră în mod absolut eronat, nefondat și fals că baciul moldovean evită lupta din lașitate și resemnare. Realitatea pe care o descifrează excelent medicul interviuat e cu totul alta: ortomanul cioban moldovean preferă să moară, decât să-și omoare frații de același neam, deci este vorba de un protest împotriva războaielor fratricide între românii originari din diferite colțuri ale gurii de rai și ale piciorului de plai. Este mesajul fundamentul care poate fi dedus din acest auto-sacrificiu, iar personajul principal ajunge la suprema înălțime spirituală atinsă de Hristos. Acest medic e de părere că și eposul *Cuvântul despre oastea lui Igor* are același mesaj, fiind creat în toiul luptelor fratricide de la sfârșitul secolului XII între cnezatele feudale ale slavilor de răsărit sau roși, cum mai erau ei numiți pe atunci. Esența acestui epos constă în apelul către cnejii est-slavi de a se uni, dar el n-a fost auzit, aceștia preferând condiția de supuși ai Hoardei de Aur.

Abia pe timpul domniei marelui cneaz Ivan al III-lea, când mesajul a fost auzit și înțeles, s-a produs crearea în anii 1498-1500 a statului rus, adică a Rusiei de astăzi. Iar mesajul *Mioriței* a ajuns la sufletul și înțelegerea românilor mult mai târziu, când în Europa s-a încheiat crearea statelor naționale, după revoluția din 1848, când abia peste zece ani s-a constituit și formațiunea statal-națională România.

Lui Ștefan concluziile acestui neobișnuit intelectual și gânditor i s-au părut de-a dreptul fantastice, mai ales când el afirmă că baciul

moldovean acceptă senin nu fatalitatea morții, ci eventualitatea ei. *Dacă ar fi să mor*, spune el, iar în baladă nu este niciun fel de pesimism, ci o seninătate izvorâtă din credința în nemurire. Acest personaj este urmaș al dacilor și crede în comuniunea dintre om și natură, deci crede în nemurirea sufletului, precum creștinii de mai târziu. Iar cel mai valoros aspect al baladei este faptul că ea afirmă un ideal uman și o personalitate pentru care realizarea unor înalte valori morale este mai presus decât propria securitate și propria viață. Adică, e vorba de o dragoste supremă, dumnezeiască, și ea se manifestă prin sacrificiul benevol al baciului moldovean pentru frații săi de neam – baciul ungurean și cel vrâncean. Astfel, personajul central ajunge altitudinea spirituală a dragostei divine, calitate nemaiîntâlnită la alte opere populare, atât la români, cât și la alte popoare. Da, medicul are dreptate atunci când afirmă că balada e creată în stil de parabolă, ea nu poate fi interpretată literalmente, mai ales că personajele nu au un nume concret, acesta lipsind și din titlul operei, iar drept exemplu sunt baladele *Meșterul Manole* sau *Toma Alimoș*. Atunci când Ștefan subliniase cuvintele medicului, că balada *Miorița* îmbină umanismul de înălțime spirituală creștină și cea precreștină, adică antică, cea care presupune contopirea omului cu cosmosul, primul gând, ca un zvâcnet de iluminare fascinantă, a fost că între ea și tăblițele de la Tărtăria ar putea exista ceva care le unește.

Anume din acest motiv se apucă să-și realizeze cu și mai multă râvnă ideea de a descifra tăblițele scrise acum șapte mii de ani pentru viitorime, cea a primului sfert din secolul XXI al mileniului trei al erei de după Hristos. În acest spațiu al curburii Carpaților a existat o civilizație care avea scrisul său, deci avea o cultură, nu erau niște popoare nomade care, încălecați pe cai, migrau dintr-o zare a lumii în altă zare, pârjolind totul în calea lor. Ele însă au dispărut ca

negura împrăștiată de vânt, fără să lase ceva în urma lor, poate doar niște nume: huni, cumani, avari, alani, pecenegi, vandali...

Unii istorici îi declară pe daci căzuți din istorie timp de aproape un mileniu, s-au depus enorm de multe eforturi pentru a șterge orice urmă cu care să se demonstreze că aceștia n-au căzut nicăieri, că au fost, că mai sunt și vor fi în pofida la toate, deoarece pământul, totuși, a păstrat destule artefacte. Decifrarea lor este extrem de importantă, mesajul transmis pe aceste plăci de lut va face, în cele din urmă, lumină în această chestiune.

În această jumătate de an unitatea lui Ruslan fusese transferată pe diferite sectoare ale întinsului front ucrainean, de la nordul împădurit, la frontiera cu Belarus, până-n sudul mărginit de Marea Neagră. A luptat câteva săptămâni și la asaltul orașelului Bahmut, avându-l ca aliat pe un tip care, oricât ar părea de straniu pentru o țară ca Rusia, are propria sa armată. Acesta se numește Prigojin și pentru o anumită plată semnează contract și se implică în fel de fel de războaie și conflicte armate de pe întreaga planetă. De data asta, a bătut palma cu Putin, care îi plătește bine, iar cel cu armata sa privată își adună mercenari de pe unde poate. Evident, acest Prigojin se achită cu ei la fel de generos, precum este plătit și el. Pentru ca să-i rămână și lui cât mai mulți bani, acesta a găsit o soluție ingenioasă: cu acceptul lui Putin își racolează mercenari din închisorile măreței Rusii. Ruslan nu era prea încântat de vecinătatea soldaților săi cu aceste bande de criminali de toate culorile și soiurile posibile, fiind conștient de influența lor nefastă asupra disciplinei gradaților săi, aspect pe care îl considera esențial în cadrul armatei. În cele din urmă, reuși să obțină dislocarea sa pe alt segment al frontului...